

FORȚA DE MUNCĂ PE POSESIUNILE BĂNĂȚENE ALE StEG. STRUCTURA EI

RUDOLF GRĂF

La doar trei ani de la preluarea, în 1855, a minelor, uzinelor și domeniilor bănățene de către StEG, Societatea Imperială, Regală, Privilegiată de Stat, Austriacă de Căi Ferate, pe domeniul societății trăiau 109 435 de oameni. Densitatea populației era de 2 772 de locuitori pe mila pătrată¹. Conform părerii funcționarilor StEG, cu toate că teritoriul domeniilor era în proporție de 2/3 muntos, densitatea populației era mult mai avantajoasă decât în districtul Lugojului, de fapt mai bună decât în întreg Banatul unde era de 2 360, respectiv 2 600 de locuitori pe mila pătrată. Faptul se datora marilor investiții pe care guvernul le-a făcut, de mai mult de un secol, în industria montană, care, nu numai că necesita mulți oameni, dar a avut și efecte pozitive asupra agriculturii, încurajând desfacerea produselor agricole.

Cu toate acestea StEG considera numărul populației pe domeniile sale bănățene ca fiind mult prea mic pentru obiectivele pe care și le-a propus².

De la eliberarea regiunii de sub turci, creșterea anuală a populației era, conform calculelor funcționarilor StEG, de 2,9‰, 1‰ fiind considerată creșterea naturală.

StEG era de părere că pentru a ajunge la un nivel de dezvoltare comparabil cu țările vestice ale monarhiei era necesară dublarea populației domeniilor sale. Se considera că pe calea creșterii naturale a populației ar fi fost necesar un secol pentru atingerea acestui obiectiv în timp ce, dacă colonizările ar fi continuat în ritmul de până atunci, ar fi trebuit 40 de ani. Astfel că s-a ajuns la concluzia că este necesară intensificarea ritmului colonizării.

Cum am spus mai sus, numărul populației de pe domeniile StEG era de 109 435 de locuitori. Această populație era împărțită în spațiu în felul următor: 5 852 de oameni trăiau în câmpie, 33 333 în zona colinară, 42 926 în zona montană rurală și 27 324 în coloniile montanistice. 65% din numărul total al populației de pe domenii erau femei și copii, bărbații fiind doar în număr de 38 000. Aceștia erau structurați pe meserii aproximativ în felul următor:

În serviciul public	700
Capitaliști	30
Meșterșugari (muncitori?)	3 000
Negustori	400
Țărani	30 000
Servitori și muncitori zilieri	3 870
Total	38 000

Din aceste date, conducătorii societății StEG au tras concluzia că regiunea este, în fond, doar una agrară. Și pentru că „agricultura își hrănește din belșug omul și pentru că între localnici categoria de muncitor general (zilier) este ca și inexistentă“, pentru orice fel de industrie mare, forța de muncă trebuie adusă din străinătate. În acest sens, atât timp cât societatea și-a păstrat drepturile feudale asupra domeniilor sale (până la sfârșitul deceniului șase al sec. al 19-lea), orice colonist trebuia „să accepte în mod tacit obligația de a-și pune la dispoziția societății forțele în schimbul unei despăgubiri suficiente (salariu-GR) și a unor beneficii (avantaje-GR)“³.

În ceea ce privește naționalitatea locuitorilor domeniilor StEG, aceasta se prezenta în felul următor: români: 82 000, „bulgari sau carașoveni“: 8 750⁴, germani, „însă în sensul general de oameni de cultură germană“ formau majoritatea populației în așezările montanistice: 14 000, „ei fiind răspândiți în calitate de purtători ai culturii moderne peste tot“, alte naționalități, „adică israeliți, țigani nenaționalizați, slovaci, maghiari și sârbi“: 4 760⁵.

Cu toate că StEG a continuat colonizările începute deja sub erar, perioada marilor colonizări trecuse. Acestea au fost mai masive doar în noile centre industriale Reșița și Anina. În rest, asistăm la o mișcare a populației în interiorul domeniilor dinspre centrele miniere și metalurgice în declin spre cele în plină dezvoltare, dar și la o mișcare a populației rurale românești atrasă de noile posibilități de câștig spre centrele industriale. Pe de altă parte, în măsura în care încă înainte de 1848, statul și mai târziu StEG au fost nevoiți să renunțe la vechile drepturi de stăpâni ai pământului și o dată cu organizarea comunelor administrative independente la sfârșitul deceniului 6 al sec. 19, StEG a pierdut dreptul de a mai coloniza populație străină pe domeniile sale, deoarece transferul de proprietate și privilegiile ale noilor comune au redus drastic avantajele care puteau fi acordate coloniștilor. Două sunt localitățile în care au mai avut loc colonizări consistente de populație adusă din alte zone ale imperiului în scopul desfășurării unor lucrări specifice, Anina-Steierdorf și Reșița.

La Reșița au fost aduși muncitori italieni pentru executarea lucrărilor din piatră și francezi la laminoare, iar în anul 1857 au fost aduse 72 de familii de muncitori slovaci din regiunea Rokitan⁶. Muncitorii francezi locuiau pe o stradă numită „Franzosen Gasse“ (strada francezilor, în timp ce cei slovaci au fost așezați în majoritatea lor în case pe trei rânduri pe dealul din spatele furnalelor, „rânduri care există și astăzi“ fiind locuite azi însă în majoritatea lor de „noii bănațeni“.

Colonizările de la Steierdorf au fost cu atât mai necesare cu cât aici în 1855 au bătut epidemii, cum au fost frigurile, tifosul și holera, care au făcut victime⁷. Un an mai târziu au sosit aici 105 persoane de la Schmölnitz. Erau 49 de bărbați, 20 de femei și 36 de copii. Abia în 1858, aceștia și-au construit o colonie proprie cu 129 de locuințe. Colonia se numea Karrenschlag și Fuchsental⁸. Locuințele au fost construite împreună cu cei 15 coloniști sosiți în anul 1857 din Boemia⁹. La scurt timp după aceea, au sosit din Kladno din Boemia alți 439 coloniști (112 bărbați, 101 femei, 226 copii) care și-au construit în 1859 o colonie proprie (Böhmische Kollonie) cu 129 de locuințe¹⁰. Tot atunci s-au așezat aici și

35 familii originare din Saxonia (15 bărbați, 8 femei, 12 copii). În anul 1863, au fost terminate coloniile Gabrielle și Kapelle cu 45 de case¹¹.

În decurs de nici două decenii, populația domeniilor a crescut cu 15 313 locuitori, în anul 1869 domeniile StEG fiind locuite de 124 748 de oameni. A crescut, bineînțeles, și densitatea populației pe milă pătrată ajungând în 1869 la cifra de 3 122 de locuitori (4 159 în câmpie 3 478 în zona de dealuri, 2 845 în regiune muntoasă rurală și 2 980 în munții montanisticului). Nici această situație nu a fost considerată de către conducerea StEG ca fiind satisfăcătoare, făcându-se comparația cu alte provincii ale imperiului, unde densitatea populației pe mila pătrată era de 5 461 de locuitori în Boemia, 5 281 în Silezia, 4 974 în Moravia, 3 908 în Istria și 3 609 în Galiția¹². Dar nici politica de colonizări nu mai putea fi continuată datorită motivelor arătate mai sus.

Pentru o mai bună înțelegere a schimbărilor produse în plan demografic în coloniile montanisticului, schimbări datorate în mare măsură modificărilor pe plan economic, redăm mai jos situația populației în principalele colonii montanistice în perioada 1855—1877.

Comuna	Anul 1855		Anul 1877	
	Nr. locuitori	Nr. de case	Nr. locuitori	Nr. de case
Oravița germană	4 357	867	4 310	923
Ciclova germană	2 352	526	2 206	565
Steierdorf	2 056	356	6 640	748
Sasca germană	2 794	576	2 728	643
Maria Schnee (Stinăpari)	353	81	434	95
Kohldorf (Cărbunari)	817	168	960	211
Moldova Nouă	3 283	654	3 203	655
Karlsdorf (Moldovița)	186	35	187	36
Padina Matei	457	91	468	91
Dognecea	2 656	597	3 120	671
Moravița Montană	697	148	783	174
Bocșa Germană	1 400	345	2 622	543
Kohldorf (la Bocșa)	600	132	împreună cu Bocșa Ger.	
Neuwerk	200	39		
Altwerk	100	14		
Reșița Germană	3 242	538	6 302	801
Franzdorf	1 454	289	1 151	325
Gladna Germană	323	70	300	71
Anina	nu exista în 1855		1 721	710
Total:	27 324	5 526	37 835	7 262

Observăm că în timp ce populația centrelor industriale importante din secolul al 18-lea stagnează sau chiar scade (Oravița, Ciclova, Moldova Nouă, Sasca, Bocșa) în centrele care dau tonul în secolul al 19-lea și a căror activitate se bazează pe cărbune și pe fier, populația crește vertiginos. La Steierdorf ea se triplează, la Reșița aproape că se triplează în timp ce la Dognecea crește cu 17%.

Semnificative în susținerea acestor realități sunt creșterile de populație de la Reșița și Steierdorf-Anina de-a lungul întregii perioade StEG.

**Creșterea numărului populației Reșiței
în perioada StEG¹³:**

Anul	Număr locuitori
1856	3 242
1858	4 650
1871	6 302
1881	7 919
1891	10 164
1900	14 624
1910	18 264

**Creșterea populației comunei
Steierdorf-Anina în perioada StEG¹⁴:**

Anul	Număr locuitori
1854	2 045
1859	2 991
1878	10 000
1891	12 074
1912	13 954
1919	12 336

Pe ansamblul domeniilor, populația nu înregistrează creșteri spectaculoase, în orice caz, nu cunoaște acea dublare a populației de care funcționarii superiori ai StEG visau la începutul activității lor în Banat. Dacă la preluarea domeniilor aici trăiau 109 435 locuitori, la nici două decenii după aceea, aceasta a crescut la 124 748 (1868) pentru ca în 1885 să fie de 125 736, iar în anul 1910, la puțin timp înainte de sfârșitul perioadei StEG, numărul populației de pe domenii să fie de 159 195 locuitori.

Creșterea populației pe domeniile StEG între 1855—1910:

Anul	Numărul populației
1855	109 435
1868	124 478
1885	125 736
1910	159 195

De-a lungul întregii perioade StEG populația de pe domeniile acestora a crescut deci cu 49 760 de locuitori, această creștere putând fi pusă în proporție covârșitoare pe seama sporului natural al populației locale și a celei colonizate în secolul al 18-lea¹⁵. Prin urmare, creșterea numărului populației în orașele Reșița și Anina trebuie pusă pe seama migrației interne a locuitorilor comunităților montane și în special pe seama așezării aici a românilor din mediul rural înconjurător.

Structura populației din punct de vedere etnic

Structura etnică a populației domeniilor StEG nu a cunoscut pe ansamblul acestora modificări esențiale.

Evoluția structurii etnice a populației de pe domeniile StEG:

Anul	Nr. total	Români	Carașoveni	Germani	Alte etnii
1855	109 435	82 000 74%	8 750 7,9%	14 000 12,7%	4 750
1885	125 763	89 688 71,3%	13 266 10,5%	21 189 16,8%	1 620
1910	159 195	94 448 59,3%	—	29 198 18,3%	

Observăm o creștere cu 45% a populației de pe domenii, populația românească cunoscând o creștere de 15%, în timp ce cea germană crește de-a lungul întregii perioade cu 108%. Această creștere mare a numărului populației germane nu trebuie pusă atât pe seama colonizărilor, care după cum am văzut nu a atins proporții însemnate, cât pe seama sporului natural al germanilor așezați aici în secolul al 18-lea, apoi pe seama germanizării populației slave (cehi, slovaci) și nu în ultimul rând o putem atribui migrației interne de germani din Banatul de câmpie.

Mai trebuie observat faptul că românii au format, de-a lungul întregii perioade StEG, populația majoritară pe domenii, ei reprezentând în primul rând locuitorii satelor, așezarea lor în orașele montanistice, (așezările create deja de erar pe lângă comune românești și numite Reșița Germană, Bocșa Germană etc., după numele vechilor așezări românești) având loc odată cu dezvoltarea industriei montanistice. La sfârșitul secolului al 19-lea, în orașele montanistice încă mai erau majoritari germanii. Ilustrăm acest fapt cu exemplul Reșiței, care în 1891 avea următoarea populație:

Componența etnică a populației Reșiței în anul 1891:¹⁶

Naționalitatea	Reșița Montană	Reșița Română	Total
Germani	6 344	1 081	7 425
Români	1 419	1 163	2 582
Slovaci	395	36	931
Unguri	715	153	868
Ruteni	27	—	27
Sârbi	22	4	26
Francezi	6	—	6
Croați	3	3	6
Diverși (italieni, cehi, bulgari, țigani etc.)	733	215	948
Total	10 164	2 655	12 819

Structura personalului StEG

Personalul StEG era foarte clar structurat. Societatea era condusă de un Consiliu de administrație cu sediul la Viena și de Direcțiunea Ge-

nerală de la Viena, la care mai târziu s-a adăugat și o Direcțiune la Budapesta. Pe plan local angajații StEG erau împărțiți în următoarele categorii: funcționarii (tehnici și administrativi), servitorii (superiori și inferiori) și muncitorii: mineri, siderurgiști, de fabrică și forestieri. Trebuie menționat faptul că noțiunea de servitori nu are semnificația pe care o dăm cuvântului astăzi. Prin servitori StEG se înțelegeau maiștrii de uzină, supraveghetorii și maiștrii mineri.

La scurt timp după preluarea domeniilor bănățene (1857) la StEG lucrau aproximativ 4 000 de muncitori¹⁷. Numărul acestora crește neconștient pe măsura extinderii uzinelor, ponderea mare având-o centrele Reșița și Steierdorf-Anina, în defavoarea fostelor centre care exploatau și prelucrau neferoase. Astfel, dacă în 1847, la minele și topitoriile de la Moldova, Sasca, Oravița și Dognecea, lucrau în total 2 169 muncitori¹⁸. În anul 1879, în aceleași centre industriale nu mai lucrau decât 1782 muncitori și funcționari¹⁹. În schimb, numărul muncitorilor de la Steierdorf-Anina și Reșița crește de la 1 591 angajați²⁰ (funcționari, servitori și muncitori atât de la uzine, cât și de la mine) la 3 237 muncitori și 197 funcționari, în anul 1858²¹ respectiv de la 1750 de angajați (inclusiv muncitorii de la Doman și Secul ca și cei de la cariera de piatră)²² la cifra de 4 800 de muncitori și 322 de funcționari în 1879²³.

Pe ansamblul domeniilor, numărul angajaților la StEG era în anul 1858 de aproximativ 4 000 (4 081) dintre care 153 erau funcționari tehnici și administrativi, ingineri sau maiștri, deci 3,8%. După două decenii numărul total al angajaților StEG atinge cifra de 10 427, dintre care 245 erau funcționari, tehnici și administrativi. Procentajul pe care aceștia îl ating în acest moment din numărul total de angajați este de 2,34%. În același moment, StEG avea angajați în întreprinderile ei din Boemia 2 816 muncitori și 157 de funcționari, în timp ce la fabrica de mașini de la Viena lucrau 510 muncitori și 53 funcționari, iar la cele din Boemia erau 2 816 muncitori și 157 funcționari. În total, în fabricile, minele și pe domeniile StEG, lucrau în acest moment 13 993 angajați (12 949 de muncitori și 312 funcționari, ultimii reprezentând 2,22% din numărul total al angajaților. Pe domeniile bănățene ale StEG, lucrau deci 74,51% din numărul total al angajaților StEG²⁴.

Spre sfârșitul perioadei StEG numărul angajaților societății în Banat a atins cifra de 17 729 dintre care 241 de funcționari (1,35%)²⁵.

Personalul StEG din Banat 1858-1910. Structura pe sectoare de activitate.²⁶

Anul	Centrul	Total nr. angajați	Funcționari și servitori	Muncitori:	Mineri	Silvici	Metallurgi	De fabrică	Alte categorii	Total copii
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1858	Reșița	1 738	57	1 681 dintre care 80 copii	621 dintre care 30 copii		725 dintre care 45 copii	300	35 dintre care 5 copii	80

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Steierdorf Anina Oravița Dognecea Moldova Sasca	1 200 150 420 131 442	48 10 20 22 22	1 152 140 400 110 420						
	Total	4 081	179							
1877	Reșița Steierdorf Anina Oravița Bocșa Dognecea Moldova Sasca	5 209 4 335 754 554 1 019 397 491	193 185 107 64 44 41 44	5 016 4 510 647 490 975 356 447	1 412 2 551 8 318 45 105	1 227 341 362 562 286 324	1 695 1 021 11 468 95 22	682 597 266 22 25		Total copii
	Total	12 759								
1879/ 1880	Reșița Steierdorf Anina Oravița Bocșa	5 122 3 454 1 559 322	322 197 218 97	4 800 3 257 1 341	1 411 1 703 153	019 288 I 769 200	1 523 676 109	484 368 310 25		
	Total	10 457								
1881	Reșița Steierdorf Oravița	5 023 3 151 297	59 plus 16 la Viena 45 19	4 964 3 106 278 24 copii	1 535 207 copii 1 790 137 copii 16 fe- mei 218 21 co- pii		3 429 236 copii în total 829 118 copii 14 femei 60 3 copii			443 255 48
	Total	8 471								
1888	Reșița Steierdorf Oravița	5 030 4 477 81	61 65 2	4 969 424 copii 4 412 79	2 055 2 462 670 copii 79		1 714 106 copii 1 950 771 copii	1 200 80 copii	610	610 1 441
	Total	9 588								
1892	Reșița Anina Oravița	6 502 4 732 60	49 36 4	6 453 509 copii 4 696 56	2 417 419 copii 3 040 300 copii 56		2 557 90 copii 1 656 187 copii	1479		509 487
	Total	11 294								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1896	Reșița	5 948	84	5 864	2 653 408 copii		2 458 240 copii din care 190 ucenici	753 110 uce- nici		758
	Anina	4 902	35	4 867	2 819 550 copii		2 048 402 copii			952
	Oravița	58	8	50	50					
Total		10 908								
1900	Total	16 599	215 se adau- gă 46 la Viena și Buda- pesta	16 384	5 512	3 790	3 788	1 692	1 602	
1905	Total	16 736	177 plus cei de la Viena și Buda- pesta 61	16 559	5 103	3 982	3 307	2 054	2 113	
1910	Total	17 729	241 plus 53 la Viena și Buda- pesta	17 488	4 472	4 816	4 240	2 500	1 460	

Observăm pe ansamblu o creștere considerabilă a numărului angajaților StEG în Banat. StEG pornește de la 4 081 de salariați în 1858 ajungând să folosească 17 729 de oameni în anul 1910, ceea ce reprezintă o creștere cu 334,42%. Cel mai mare număr îl reprezentau muncitorii. Aceștia erau formați din muncitorii mineri, silvici, metalurgi și de fabrică. Numărul muncitorilor de fabrică a crescut de la 420 în 1858 la 2 500 în 1910 odată cu diversificarea producției și trecerea la industria prelucrătoare și cea a construcțiilor de mașini. Cu toate acestea, spre sfârșitul perioadei StEG în Banat ponderea hotărâtoare o aveau minerii, muncitorii metalurgi și cei din sectorul silvic, toate aceste trei categorii de muncitori ajungând fiecare în parte la cifra de aproximativ 4 000. Surprinzător este numărul mic, în comparație cu cel al muncitorilor, al funcționarilor tehnici și administrativi. Mai mult, el nu crește în măsura în care crește numărul total al angajaților StEG. Astfel dacă în 1858 StEG avea în Banat 179 de funcționari, în 1910 numărul acestora abia a ajuns la 241, ceea ce reprezenta o creștere de 39,6%.

Cu toate că nu avem date detaliate privitoare la folosirea copiilor în industria bănățeană în perioada StEG, știm însă din regulamentele și

documentele StEG, că aceștia puteau fi folosiți după ce împliniseră vârsta de 12 ani. Îi găsim de altfel deja în 1858 când din totalul muncitorilor angajați, 80 erau copii care lucrau în minerit (30) în metalurgie (45) și în alte domenii. Numărul copiilor folosiți în industria StEG-ului ajunge spre sfârșitul secolului 19 la considerabila cifră de 2 437. În această cifră nu trebuie văzută însă numai o forță de muncă ieftină exploatată de societatea StEG. Era cursul normal pe care copiii muncitorilor îl luau, calificându-se în diferitele meserii. În marea lor majoritate acești copii rămăneau la StEG și după atingerea majoratului și însușirea unei profesii.

Dacă luăm în considerare doar numărul total al angajaților de la StEG către sfârșitul perioadei sale bănățene, putem considera că aceasta reprezenta un complex industrial redutabil, de altfel în momentul în care complexul industrial StEG va trece în proprietate UDR (Uzinele și Domeniile Reșița) el era cel mai mare complex de industrie grea din România Mare.

NOTE

1 Densitatea în diferite zone geografice era: în câmpie: 4 501; în zona deluroasă: 3 281; în zona montană: 2 579; în zona muntoasă a montanisticului: 2 401. Cf. Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale (Caransebeș) în continuare DJCSAN, *Colecția de documente StEG*, nr. 3/1855/58, *General Statistik der Banater Domäne nach dem Stande von 1855—1858*, de Josef Wessely, p. 18.

2 Documentul mai sus amintit arată că în Veneția și Lombardia densitatea pe mila pătrată era de două, respectiv de trei ori mai mare decât în Banat, explicând astfel și deosebiri ce existau în nivelul economic-cultural dintre aceste regiuni. Cf. *Ibidem*, p. 19.

3 *Protocoll... Reschitz, 1855*, p. 52.; *General-Statistik... 1855—1858*, p. 20; DJCSAN, fond StEG, nr. 5/1856, *Instrucțiuni privind angajarea și colonizarea muncitorilor la minele-uzinele și domeniile societății StEG*, f. 1—4.

4 Privitor la denumirea și originea etnică a carașovenilor vezi: Traian Simu, *Originea Crașovenilor. Studiu istoric și etnografic*, Lugoj, 1939.

5 *General-Statistik der Banater Domäne nach dem Stande von 1855—1858*, p. 132—135.

6 Mihalik Sándor, *Resicza jelene és múltja*, Tipografia Hungaria (A. Weisz) Reșița, 1896, p. 178.

7 Wilhelm Slovig, *Kurzer Umriß der Geschichte von Steierdorf-Anina*, Hermannstadt, 1940, p. 46.

8 Arhiva Muzeului de Istorie al Județului Caraș-Severin, Reșița, nr. inv. 1502, *Ortsgeschichte Steierdorf*, copie, p. 4.

9 *Ibidem*.

10 *Ibidem*: Josef Kracher, *Geschichte von Steierdorf-Anina von 1773 bis 1873*, Temesvár, 1873, p. 27.

11 *Ibidem*; Leonhard Böhm, *Geschichte des Temeser Banates*, II., Leipzig, 1861, p. 103.

12 *General-Statistik der Banates Domäne der k.k. priv-örter Staats-Eisenbahn-Gesellschaft 1877*, p. 54—55.

13 Mihalik S., op. cit., p. 53—57.

14 Colectiv de autori, *Din istoria cărbunelui. Anina 200*, Ed. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin, Reșița, 1991, p. 35.

15 Vezi, *General-Statistik der Banater Domäne nach dem Stande von 1855—1858*, p. 20; *General-Statistik... 1877*, p. 56; *Beschreibung der Südungarischen Domäne der Privilegirten österreichisch-ungarischen Staats-Eisenbahn-Gesellschaft*, Budapest, 1895, p. 28; Mihalik S., op. cit., p. 53; 200 de ani de construcții de mașini la Reșița 1771—1971, p. 84, *Din istoria cărbunelui*, p. 95.

16 Mihalik S., *op. cit.*, p. 178; 200 ani de construcții de mașini la Reșița 1771—1971, I, Reșița, 1971, p. 85; Interesantă ni se pare și structura etnică a coloniei Steierdorf. În anul 1859 aici trăiau 2 991 de oameni dintre care 1 810 germani (împărțiți și ei în: 824 de vechi stiriene, 426 provenind din Schmölnitz, 560 alții), 543 de slovaci și 638 de cehi din Boemia. Cf. *Ethnographisch-topographische Beschreibung des Bergortes Steierdorf im Banat*. 1859, p. 141.

17 Georg Hromadka, *Scurtă cronică a Banatului montan*, traducere din limba germană, note și redactare de Rudolf Gräf și Werner Krenn, 1995, p. 66.

18 DJCSAN, Colecția de documente StEG, nr. 48/1855, *Übersichtliche Darstellung des banater Metall Bergbaues*, p. 19.

19 DJCSAN, Fond StEG, nr. 47/1880, *Priv. Österreichische Staats-Eisenbahn-Gesellschaft*, 25. *Generalversammlung in Wien*, am 28 Mai 1880, p. 107. (în continuare 25. *Generalversammlung... 1880*).

20 L. Böhm, *op. cit.*, II, p. 106—110.

21 DJCSAN, Fond StEG, nr. 47/1880, 22. *Generalversammlung... 1880*, p. 107.

22 *Daten für eine ethnographische-topographische Beschreibung des serbisch-banater Landesgebietes mit der anstossenden k.k. Militärgrenze — nach gegebenen Instruction. Eisenwerk Reschitza*. 1859. mss., p. 46, 67, 75, 82, 94. (în continuare *Daten... Eisenwerk Reschitza*, 1859). Manuscrisul elaborat de StEG în anul 1859 se află în posesia ing. Perianu Dan, al cărui tată avocatul Perianu l-a salvat după război de distrugere la Oravița când o serie de documente StEG din arhiva fostului Căpitănat minier Oravița au fost arse.

23 DJCSAN, Fond StEG, nr. 47/1880, 25. *Generalversammlung... 1880*, p. 107.

24 *Ibidem*.

25 Carl Déry, *Magyar Bánya-Kalauz*. (Ungarisches Montan-Handbuch), 1910, Wien, 1910, p. 97—102.

26 Am alcătuit tabelul de mai sus pe baza următoarelor materiale: *Ethnographisch-topographische Beschreibung des Bergortes Steierdorf im Banat*. 1859, p. 125; *Daten für eine ethnographische-topographische Beschreibung des serbisch-banater Landesgebietes mit der anstossenden k.k. Militärgrenze, nach gegebener Instruction. Eisenwerk Reschitza*. 1859, p. 46, 72—85, 94. Manuscrisele de mai sus se află în posesia ing. Perianu Dan; *Generalstatistik... 1877*, p. 5; *Generalversammlung... 1880*, p. 107; *Magyar Bánya-kalauz*. (Ungarisches Montanhandbuch), anii 1881; 1888; 1892; 1896; 1900; 1905; 1910.

DIE ARBEITSKRAFT DER StEG IM BANAT

(Zusammenfassung)

Der Verfasser versucht die demographische Entwicklung auf den banater Besitzungen der StEG darzustellen. Nachdem die Bevölkerungs- und Kolonisierungspolitik der StEG dargestellt wird beschreibt der Autor die demographischen Änderungen auf den StEG — Besitzungen im Laufe der 65 StEG Jahren. Es wird sowohl die allgemeine Lage dargestellt, wie auch die Situation der einzelnen Industriezentren. Wenn die Gesamtzahl der Bevölkerung auf den StEG Besitztümern nur um 49 760 gestiegen ist, so änderte sich Vieles in den einzelnen Zentren. Die Bevölkerung der Industrieorte die im 18. Jh. eine Rolle in der Gewinnung und Bearbeitung der Nichteisenerze eine wichtige Rolle gespielt haben reduziert sich oder stagniert, während jetzt die Anzahl der Einwohner Reschitzas oder Anaina-Steierdorfs sehr zunimmt.

Der Verfasser schildert auch die ethnische Struktur in den Besitztümern der StEG sowie in einigen Ortschaften.

Der letzte Teil der Arbeit beschäftigt sich mit der Anzahl der StEG Angestellten sowie mit deren Gliederung auf Tätigkeitsbereichen (Bergbau, Hüttenwesen, Fabrik und Fortswesen).